

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

פרשת "שמיני"- פשר הקורבנות - מות שני בני אהרן- הקרבה וקירבה באש זרה .

ד"ר זאב פרידמן מנכ"ל המרכז הישראלי לאפוטרופסות

נמשיך גם בפרשתנו לדון בראיה חברתית וחינוכית, בפשר עבודת הקורבנות ומשמעותה. הפעם נעסוק בהקרבה וקירבה מסוג אחר . ננתח את האירוע העוצמתי והחריג של מות שני בני אהרן בהקריבם אש זרה במקום עבודתם במשכן .

פרשתנו פותחת באירוע משמח ומרגש שכל ישראל שותפים בשמחה - " וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, קָרָא מֹשֶׁה, לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו-- וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל " (ט', א'). רש"י מבהיר לנו המיוחדות ביום זה- "שמיני למלואים הוא ר"ח ניסן שהוקם המשכן בו ביום ונטל עשר עטרות השניות בסדר עולם". בהמשך הפרשה אנו עדים לשיא ההתרגשות והשמחה- "וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, אֶל-אֱהֱל מוֹעֵד, וַיִּצְאוּ, וַיִּבְרְכוּ אֶת-הָעָם; וַיִּרְא כְבוֹד-יְהוָה, אֶל-כָּל-הָעָם. וַתֵּצֵא אֵשׁ, מִלִּפְנֵי יְהוָה, וַתֹּאכַל עַל-הַמִּזְבֵּחַ, אֶת-הָעֹלָה וְאֶת-הַחֲלָבִים; וַיִּרְא כָּל-הָעָם וַיִּרְאוּ, וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם" (ט', כג'-כד').

והנה בשיא מעמד השמחה והאופוריה שמחבר את כל העם לאגודה אחת, מתרחש אירוע דרמטי **breaking news** שהוא האנטי קליימקס למעמד שתואר עד כה- " וַיִּקְחוּ בְנֵי-אַהֲרֹן נֹדֵב וְאַבִּיהוּא אִישׁ מִחֶתְתוֹ, וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ, וַיִּשְׂימוּ עֲלֶיהָ, קִטְרֶת, וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה, אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה, אֹתָם וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה, וַתֹּאכַל אוֹתָם; וַיָּמָתוּ, לִפְנֵי יְהוָה. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן, הוּא אֲשֶׁר-דָּבַר יְהוָה לְאָמְרוֹ בְּקִרְבֵי אֶקְדָּשׁ, וְעַל-פְּנֵי כָל-הָעָם, אֶכְפַּד, וַיֵּדַם, אֶהָרֹן" (י', א'-ג').

כנראה שהחטא היה כה עוצמתי וחריג, שכן הוא מוזכר בעוד שלושה מקומות בתורה מלבד בפרשתנו : ויקרא, טז', במדבר ג', ד' ובמדבר כו', סא' .

מה היה חטאם של בני אהרן, שנגזר עליהם עונש מוות בשריפה ?

" שלא חלקו כבוד לאהרן. שלא נטלו עצה ממשה. איש מעצמו יצאו ולא נטלו עצה זה מזה" (ספרא, ויקרא י', ו').

המדרש בויקרא רבה (כ, י) גם מוסיף : "שחצים היו", שלא נשאו נשים, כי אף אישה לא נראתה להם ראוייה למעמדם הרם. רווקותם מוכחת מהכתוב "ובנים לא היו להם" (במדבר, ג' ד'). המדרש גם מתייחס לכך שחטאם היה בטיפה המרה : " דתני רבי שמעון-לא מתו בניו של אהרן, אלא על שנכנסו שתוי יין לאוהל מועד" (ויקרא רבה, יב').

בני אהרן נדב ואביהו, שוברים את כל הכללים והנורמות, במרחב של מקום עבודתם ככוהנים בעבודת המשכן, אך גם במרחב של משפחתם, בכך שאינם חולקים כבוד לאביהם אהרן, ומתעלמים מדודם משה . הם למעשה פועלים כאינדוידואליסטים , מתעלמים ובוועטים בכל המוסכמות ובמסורת של המשפחה.

הם מקבלים החלטה אסטרטגית, שהם מתנתקים ממשפחתם. הם עוסקים רק בעצמם. הערך של משפחה עבורם - הוא נטל ולא נכס. גם במרחב מקום עבודתם במשכן , הם מזלזלים בסמכות ובהיררכיה . הם בזים לבירוקרטיה של מסגרת, כללים ונהלים של עבודת המשכן . הם אינם מכבדים את הפרוטוקול המקצועי של תהליכי העבודה במשכן, כפי שמפורטים בפרשתנו. הם פועלים במרחב עבודה ומשפחה, ללא גבולות וללא איזונים ובלמים.

דומה שנדב ואביהו הם אנשים שמאמינים רק בזכויות ולא בחובות. הם מתחברים לשיח זכויות בלבד, מבית מדרשו של העולם המערבי בימינו, ומתנתקים משיח של חובות מבית מדרשה של היהדות . ארון הספרים היהודי עשיר במקורות של הטלת חובות על הורים לילדיהם וילדים להוריהם, על חובות הגנה של רשויות הקהילה ומוסדות החברה לאנשים חלשים וחסרי ישע. בני אהרן אנשי הזכויות והמימוש העצמי, אינם מכבדים כל היררכיה, סמכות, חוקים וציוויים שמייצגים קודקס של חובות.

דומה שנדב ואביהו הם אנשים מתלהבים, חסרי מעצורים, נעדרי גבולות ושליטה עצמית ובעלי יכולת נמוכה לדחות סיפוקים מידיים. הם אנשים הישגיים המקדשים את מימוש העצמי והאני. מבחינתם, הקריירה וההישגיות האישיים, מקדשים את כל האמצעים.

משרדי ההנהלה, הגן הטכנולוגי, בנין 1 כניסה ג' מלחה, ירושלים 96951 **טל:** 02-6490000 **פקס:** 02-6795040

אפוטרופסות – שקט נפשי וביטחון אישי

התאגיד הציבורי הגדול והוותיק בארץ לשירותי אפוטרופסות ללא מטרות רווח, שהוקם ע"י האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים, הפועל בשקיפות, בשותפות ובתודעת שירות.

www.apotropus.org

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

הספרות המקצועית העוסקת בשליטה עצמית והשלכותיה, יודעת לספר על כך שהמשאב החיוני של שליטה עצמית במינון נמוך שלו אם בכלל, עלול לגרום להשלכות של התנתקות, של תוקפנות והרס עצמי ושל הרס אחרים. במאמר של **וייסברוד, נירית /רוזנבאום\ מיכאל /רונו, תמי** (מגמות, כתב עת למדעי ההתנהגות, כרך 48, עמ' 337-365, 2012): " **הקשר שבין רגישות לדחייה, שליטה עצמית ומערכת מוטיבציה, לבין נטייה לתוקפנות בקרב מתבגרים**". מציגים החוקרים, שני מחקרים שהתמקדו בקשר שבין רגישות לדחייה בקרב מתבגרים לבין נטייתם להתנהג בתוקפנות. המחקר האחד בחן את תפקידן של מיומנויות שליטה עצמית בקשר שבין רגישות לדחייה לבין נטייה לעוינות ולכעס. במחקר זה השתתפו 169 בנים ו-115 בנות. המשתתפים ענו על שלושה שאלונים: שאלון תוקפנות, שאלון רגישות לדחייה ושאלון שליטה עצמית. **נמצא כי מיומנויות שליטה עצמית, ממתנות את הקשר שבין רגישות לדחייה לבין נטייה לעוינות.**

המשאב של שליטה עצמית הוא אחת האחריות **למשאב של דחיית סיפוקים**, שדומה שהיה נוכח במינון מאד נמוך אצל בני אהרן.

דחיית סיפוקים היא היכולת **להמתין** במטרה להשיג דבר מה. היכולת הזו נחשבת **כתכונת אישיות**. הפסיכולוג **דניאל גולמן** בן דורנו גילה, שיכולת זאת היא מרכיב חשוב ב**אינטליגנציה רגשית**. אנשים ללא תכונה זו, מעוניינים ב**סיפוק מידי בכל עת ועלולים לסבול משליטה עצמית נמוכה**. **פסיכואנליטיקאים** גורסים כי אנשים בעלי שליטה עצמית נמוכה סובלים מ"**גבולות אגו** רופסים". המושג מגיע מתאוריית האישיות של **זיגמונד פרויד**. על פי התאוריה, **הזהות** היא עקרון הסיפוק, **הסופר-אגו** הוא עקרון ה**צדק**, והאגו הוא עקרון ה**מציאות**. **תפקיד האגו לספק את צורכי הזהות בעודה מכבדת את צרכיו של הזולת**. על פי התאוריה, **אדם שאינו מסוגל להשהות את הסיפוק עשוי להיות בעל זהות לא מאוזנת אשר אינה ניתנת לשליטה על ידי האגו והסופר-אגו**.

מחקר מפורסם הידוע בשם: " **מחקר המרשמלו** ", הוא **ניסוי** ידוע הבודק את העיקרון של היכולת לדחיית סיפוקים. הניסוי נערך **בשנות ה-60 של המאה ה-20**, על ידי **ולטר מישל מאוניברסיטת סטנפורד**. בניסוי נבדקה קבוצה של בני ארבע. לכל אחד מהם ניתן **מרשמלו**, כשהובטח להם שיקבלו מרשמלו נוסף, רק אם יוכלו להמתין 20 דקות לפני שיאכלו את הראשון. חלק מהילדים לא היו מסוגלים להמתין וחלק כן. לאחר מכן עקבו החוקרים אחר הילדים עד גיל **ההתבגרות** ומצאו שבעלי היכולת להמתין היו סתגלניים יותר ואחראיים יותר והישגיהם במבחנים ובמשימות שונות היו גבוהים יותר.

מעניין לראות שתסמונת שני בני אהרן חוזרת על עצמה בהפטרה לפרשתנו, מספר שמואל ב' פרק ו', אודות עוזה בנו של אבינדב, שמתקרב יותר מדי ונוגע בארון האלוקים והקב"ה ממית אותו במקום ודוד קורא למקום - " **פרץ עוזה**". דומה שיש בשם המקום מסר, **לשליטה עצמית מראש על דחף של התפרצות (פרץ) וריסון של עזות מצח (עוזה)**.

ההתנתקות וחוסר המחויבות, האמון וההערכה למשפחה וחשיבותה, כפי שמייצגים נדב ואביהו, ראויים להתבוננות יתר ברלוונטיות לחג הפסח שזה עתה סיימנו, שבמרכזו עומד הערך של **ההתחברות, המחויבות והאחריות למשפחה**.

מוסד המשפחה המורחבת, מועצם בנרטיב של קורבן הפסח ובהתנהלותו, ששיאו בליל הסדר - **מפגש ההתחברות והמשפחה**.

במאמר שכתב **פרופ' שלום רוזנברג** על חג הפסח ("מעריב", תש"ע), הוא מצטט את ר' **שמעון רפאל הירש**: " לבניית ישראל כהוויה חברתית, בה אדם לאדם - ריע, יש תנאי הכרחי, **קיומה של משפחה, בריאה ואיתנה**. ואכן, לזבח הפסח, ומתוך כך גם ל"סדר" שלנו, יש גוון משפחתי בולט. בכך, קובע שמעון רפאל הירש, מלמדת אותנו התורה **שליכוד המשפחה, ובעקבות כך גם שמירת הקשרים בבית האב, המשפחה המורחבת, הם יסוד העצמאות**. הרס המשפחה מביא להשחתתה של המדינה כולה. זאת סכנה המאיימת לא רק על עמים נחשלים בעולם השלישי, או גטאות בעולם המערבי, שבהם מתגוררים עבדים משוחררים, שהשעבוד פגע באישיותם ובמרקם משפחותיהם. המשפחה עלולה להיהרס לאו דווקא בתנאי עוני, אלא אף כשהיא טובעת בשפע... **החלשת בית האב פירושה פגיעה בנורמטיביות, בקולו של האב, באובדן הדרך ארץ בפני החוק במבצרי התרבות**

משרדי ההנהלה, הגן הטכנולוגי, בנין 1 כניסה ג' מלחה, ירושלים 96951 **טל:** 02-6490000 **פקס:** 02-6795040

אפוטרופסות - שקט נפשי וביטחון אישי

התאגיד הציבורי הגדול והוותיק בארץ לשירותי אפוטרופסות ללא מטרות רווח, שהוקם ע"י האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים, הפועל בשקיפות, בשותפות ובתודעת שירות.

www.apotropus.org

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

הציוויליזציה שבעולם השפע. החבורה המשפחתית המתכנסת ל "סדר", מסמלת את אחד העמודים עליהם המדינה מושתתת".

ההתנתקות ממשפחה, איננה רק גורמת נזק בזמן הווה, אלא היא מנתקת את רצף הדורות של המשפחה, בעבר, בהווה ובעתיד. אנו נושאים על כתפנו משא של מורשת ומסורת הורינו, להנחילה לילדינו ולדורות הבאים. משפחה וגם חברים, זאת מחויבות של השקעה מתמדת, בהתחברות אמיתית, בעיתות של שמחה וגם של צער. משפט מוכר אומר: "מי שאין לו זמן למשפחה ולחברים, כאשר יהיה לו זמן, כבר לא תהיה לו משפחה וחברים".

הלקח מהאירוע הדרמטי של נדב ואביהו, בני אהרן, מחייב את החיבור הבין דורי, המחויבות והערבות ההדדית. למרות ההבדלים והמאפיינים השונים, של השונות במנעד הדורות - דור ה x עם דור ה y ועם דור ה z, - המפגש הבין דורי שעליו דנתי בהרחבה בפרשת "תצווה".

בני אהרן חושפים אותנו "להקרבה" "וקירבה" מסוג אחר. הם פורצים את מחסום גבול הקירבה. מבחינתם, תמרור עצור או תמרור אין כניסה, הם בגדר של המלצה.

"ההקרבה" מבית מדרשם של בני אהרן, באה לידי ביטוי בהקריבם אש זרה על מזבח המימוש העצמי, על חשבונם של ערכים כמו- הורים, משפחה, חברים, ציות לסמכות, היררכיה ארגונית, כללים, נהלים ותמרורים. אש זרה של הקרבה וקירבה, שהם זרים לנורמות של מרחבי העבודה במשכן ובמשפחה. בני אהרן מקלקלים את השורה באופן שלילי בהתלהבותם היתירה.

האם אין זה מקרה, שפרשתנו ממוקמת בתקופת הזמן של ימי אבלות ספירת העומר, של האירוע הטראומתי, אודות תלמידי רבי עקיבא שנענשו במיתה, בין פסח לעצרת, בכך שגם הם הקריבו את חבריהם, בסוג של אש זרה בכך שלא נהגו בהם כבוד, על מזבח האני והמימוש העצמי, למרות היותם תלמידי חכמים.

כיצד אפשרי התמהיל של הרצון והדחף להיות קרוב ולמצוא חן בעיני אלוקים ואדם, בצד מעשה ההקרבה?

במילה אחת: "גמיקשות", מושג אותו טבע גידי גרינשטיין בספרו: "סוד הקיום היהודי - גמיקשות - גמישות נוקשות" (2014). ערך המשפחה והקהילה הוא נדבך יסוד בהווית העם היהודי, שמשלב חוכמה יהודית, שידעה לאורך כל ההיסטוריה ליצור סינתיזה מידתית, של גמישות בצד נוקשות. לבניית ישראל כהווייה חברתית, בה אדם לאדם ריע, יש תנאי הכרחי, קיומה של משפחה בריאה ואיתנה. התמהיל אפשרי גם באיזון העדין של שתי המערכות הנפרדות הפועלות במוחנו, מבית מדרשו של הפסיכולוג דניאל כהנמן חתן פרס נובל, של המוח המהיר המשחרר רגשות לבין המוח האיטי הרציונלי השקול והמחושב.

המקרה של חטא בני אהרן בהקריבם אש זרה ועונשם החמור, הוא שיעור מאלף לכולנו בניהול חיינו בהווה ובעתיד, במישור האישי, המשפחתי והמדינתי, בכל הקשור לסל המשאבים החיוני הנדרש, להתנהלות אחראית במרחבי עבודתנו ומשפחתנו. סל משאבים שכולל הפנמה ויכולת - לשליטה עצמית, לדחיית סיפוקים, להגדרת גבולות, לאיזונים ובלמים, לחובות ולא רק לזכויות, לציות לכללים ותמרורי חיים, להתחברות מתוך הדדיות והסכמה ולא להתנתקות מתוך דחף והתלהבות של רצון למימוש עצמי חד צדדי. בכך, נדע קירבה אמיתית, בהקרבה של אש שאינה זרה.